

Michał KUCHARSKI

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Sąsiedzkie przepychanki? Wybrane konflikty w Bośni i Hercegowinie w latach 2014–2018 a sytuacja w regionie Bałkanów Zachodnich

Streszczenie: Celem artykułu jest wskazanie związków pomiędzy wewnętrznymi konfliktami i kryzysami w Bośni i Hercegowinie a relacjami z sąsiednimi krajami. Bośnia na mocy porozumienia w Dayton jest federacją. Od początku powstania jest przestrzenią konfliktu pomiędzy Serbami i Chorwatami, mającymi własne państwa, a stanowiącymi największą grupę Boszniakami. Wszelkie wewnętrzne napięcia są wykorzystywane przez sąsiadów. Datą początkową wskazaną do analizy jest wybuch tzw. Bośniackiej Wiosny, serii protestów o podłożu ekonomicznym. Rok 2018 to narastanie poważnego kryzysu prawnego związanego z systemem wyborczym. Wydarzenia te posłużą jako jedne z przykładów pozwalających wykazać skalę wpływu sytuacji wewnętrznej w Bośni na stan napięcia w regionie.

Słowa kluczowe: Bośnia i Hercegowina, Dayton, Bałkany Zachodnie, Bośniacka Wiosna

Bośnia i Hercegowina¹ to młode państwo powstałe w wyniku rozpadu Jugosławii, które ucierpiało w trakcie konfliktu postjugosłowiańskiego. Dwadzieścia trzy lata po podpisaniu porozumienia, które zakończyło wojnę wciąż nie można powiedzieć o pełnej pokojowej koegzystencji trzech największych narodów BiH – Boszniaków², Chorwatów i Serbów. Traktat z Dayton, narzucony przez społeczność międzynarodową, podzielił kraj na dwa niemal osobne organizmy – Republikę Serbską i Fede-

¹ Na potrzeby niniejszej pracy będę stosował pełną nazwę państwa zamiennie ze skróconą wersją Bośnia oraz skrótem BiH.

² Boszniacy (Bošnjaci) to naród słowiańskojęzyczny zamieszkujący Bośnię, charakteryzujący się wyznawaniem islamu. Nazwę tę wykorzystano w celu odróżnienia Muzułmanów od obywateli Bośni, czyli Bośniaków i innych narodów zamieszkujących ten kraj. Jego odrębność została potwierdzona na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych poprzez zmiany w konstytucji ówczesnej Jugosławii. Na potrzeby niniejszej pracy będę zamiennie stosował określenie Boszniacy i Muzułmanie (Por. Jawoszek 2014, s. 40–42).

rację Bośni i Hercegowiny (Bujwid-Kurek, 2008, s. 139). Wskazał także treść konstytucji, która obowiązuje mieszkańców Bośni (*Ustav*, 1995). Nie rozwiązał, a wręcz stworzył cały szereg problemów, m.in. w zakresie funkcjonowania administracji państwa (Bujwid-Kurek, 2008, s. 137). Podkreśla to m.in. bośniacki historyk Ivan Lovrenović, stwierdzając, że Dayton było rozwiązaniem ówczesnych problemów, ale to z jego powodu kraj cechuje „permanentna polityczna kriza i društvena stagnacija”³ (Lovrenović, 2010, s. 150).

Dzisiejsze problemy Bośni to korupcja, nepotyzm, kryzys gospodarczy objawiający się m.in. wysokim bezrobociem, oligarchizacja systemu gospodarczego i politycznego, wpływy mocarstw takich jak Rosja czy Turcja, podziały społeczne i etniczne, niewydolna administracja, czy zorganizowana przestępczość (por. Pervanic, 2014). Skalę i charakter tych gospodarczych problemów analizuje np. Rajko Tomaš, wskazując m.in. na związki biedy z innymi zagrożeniami dla młodej państwowości (Tomaš, 2010, s. 13–17). Ich wymiar wydaje się być większy niż w sąsiednich krajach. Kilka lat temu „The Economist” określił Bośnię, jako problem, którego „nie można rozwiązać” (T.J., 2011). Raporty Komisji Europejskiej wskazują odległe perspektywy dla członkostwa tego kraju w Unii. KE dopiero przystępuje do oceny aplikacji o członkostwo i kwestionariusza BiH jako potencjalnego kandydata, ale podkreśla potrzebę dalszych reform (Kocijancic, Smerilli, 2018, s. 2).

Wciąż silne są tendencje odśrodkowe dwóch narodów, które w bezpośrednim sąsiedztwie mają własne państwa – Chorwatów i Serbów. Podział państwa na dwie części – Republikę Serbską i chorwacko-muzułmańską Federację Bośni i Hercegowiny w sferze mentalnej i politycznej jedynie narasta. Mamy do czynienia z polaryzacją postaw (Gibas-Krzak, 2016, s. 193). Wynika to z faktu, że niezależność obydwu podmiotów usankcjonowana traktatem w Dayton nie zmniejsza się. Nadal kontrolę nad jednością państwa utrzymuje społeczność międzynarodowa reprezentowana przez Unię Europejską w osobie Wysokiego Przedstawiciela. Nie mija zagrożenie rozpadem państwa, czy konfliktem na tle etnicznym, czego dowodzą zachowania i wypowiedzi lokalnych polityków.

Nierozwiązane konflikty etniczne pogłębiają podział kraju. Te wszystkie czynniki niekorzystnie wpływają na sytuację BiH w regionie, a niestabilną sytuację wykorzystują niektórzy z sąsiadów – Chorwacja i Serbia. W 2017 roku odżyła choćby idea podzielenia kraju na trzy entytety i przyznania tym

³ „permanentny polityczny kryzys i społeczna stagnacja”, tłum. własne.

samym dodatkowych praw Chorwatom (Šagolj, 2018). Jej przyczyną było referendum niepodległościowe w Katalonii. Rozbicie Bośni na dwa oddzielne twory już jednak sprzyja infiltracji przez obce wywiady⁴. Kraj zagrożony w wewnętrznych sporach nie może sprawnie funkcjonować, jego administracja w stopniu ograniczonym spełnia swoje funkcje, co sprzyja rozwojowi szarej strefy⁵. Destabilizacja wewnętrzna tego młodego kraju nie pozostaje bez wpływu na sytuację w regionie Bałkanów Zachodnich⁶, a jej pogłębienie może stanowić zagrożenie także dla Unii Europejskiej. Mimo, że UE naciska na przyspieszenie niezbędnych reform w Bośni, a kraj przedstawił wniosek o uznanie za kandydata na członka Wspólnoty⁷. Od 2016 roku toczy się tam jednak kolejny spór polityczny o kształt prawa wyborczego. Ważnym więc pozostaje przeanalizowanie problemów i zagrożeń w wewnętrznej polityce Bośni i Hercegowiny oraz zaangażowanie w nie krajów regionu. Jednym z ich istotnych elementów są kwestie dotyczące m.in. polityki gospodarczej i struktur administracyjnych. To one przede wszystkim zostaną poddane analizie, co pozwoli wskazać czy destabilizacja BiH ma negatywny wpływ na cały region.

Protesty w 2014 roku

Państwo bośniackie nie może się odbudować gospodarczo po wojnie, czego dowodzą zarówno naukowe badania (Tomaš, 2010), jak i medialne doniesienia. Pomimo lat intensywnej pomocy rozwojowej ze strony społeczności międzynarodowej PKB BiH w 2002 roku wciąż pozostawało na poziomie wojny połowy przedwojennego (Bieber, 2006, s. 34). Mimo, że wzrost gospodarczy był systematyczny. Zakończył się on jednak w 2008 roku, kiedy dochód przekroczył 19 miliardów dolarów w skali roku, by zacząć spadać i nie powrócił do 2017 r. do wyniku sprzed 10 lat⁸. Problemy gospodarcze negatywnie wpływają na stan państwa bośniackiego, a efektem jest masowa migracja, przede wszystkim ludzi młodych

⁴ Wielokrotnie media bośniackie donosiły o aktywności obcych wywiadów na terenie kraju, np. *Tajna diplomatska ofanziva Iranaca u BiH* (B.A., 2012).

⁵ Jest odpowiedzialna za nawet 25 proc. PKB (Čolaković, 2017).

⁶ Do Bałkanów Zachodnich zalicza się Słowenię (nie zawsze), Chorwację, Bośnię i Hercegowinę, Czarnogórę, Serbię, Macedonię, Albanii i Kosowo.

⁷ Komisja Europejska czeka na potwierdzenie ze strony wszystkich krajów członkowskich akceptacji dla kandydatury (A.D., 2018).

⁸ Dane za rok 2018 nie były dostępne w momencie pisania tekstu (listopad 2018). Coroczne dane podaje dla BiH od 1994 roku Bank Światowy (*GDP*, 2018).

i wykształconych (Kucharski, 2017). A. Jagiełło-Szostak pisała, że „nieustabilizowana sytuacja Bośni i Hercegowiny wpływa negatywnie na kształtowanie wspólnej państwowej tożsamości oraz staje się przyczyną konfliktu” (Jagiełło-Szostak, 2013, s. 254).

Frustracja mieszkańców w 2014 roku przerodziła się w protesty. Nie miały one podłoża etnicznego, a właśnie ekonomiczne. Rozpoczęły się w Tuzli, a rozlały na główne miasta Federacji Bośni i Hercegowiny, Zenicę, Sarajewo, Mostar, Bihać. Były to największe protesty od powstania państwa. Hasła początkowo dotyczyły jedynie kwestii gospodarczych, ale szybko doszły do nich polityczne żądania zmiany systemu politycznego, odejścia skorumpowanych polityków (Szpala, 2014). Na ścianach rządowych budynków w Tuzli wymalowano m.in. hasła „stop nacjonalizmowi”, „niepodzielna Bośnia” (*Jedinstvena Bosna*) (*Bosnia anti-government*, 2014), a na transparentach np. „Głodni jesteśmy w trzech językach”⁹ (*Gladni na tri jezika*) (Rawski, 2014). Do robotników z fabryk, hut czy kopalń, którym od miesięcy nie wypłacano pensji szybko dołączyli studenci i kombataneci wojny z lat dziewięćdziesiątych. Początkowo miały one pokojowy charakter, jednak niewspółmierna zdaniem protestujących reakcja policji w Tuzli doprowadziła do zamieszek. Do protestujących na krótko, dołączyli mieszkańcy Banja Luki, co było dla tamtejszych serbskich polityków dużym zaskoczeniem. Wsparcia udzielono protestującym, wychodząc na ulice w Belgradzie, Zagrzebiu, Skopje i Podgoricy. Wszędzie tam dominowali młodzi ludzie rozczarowani sytuacją ekonomiczną.

Unia Europejska zareagowała jednoznacznie, nawołując do wsłuchania się w głos protestujących. Lewicowy rząd Chorwacji włączył się w tę narrację i wezwał do zaprzestania przemocy. Jednak niektórzy pravicowi politycy chorwaccy zasugerowali, że protesty są inspirowane przez obce mocarstwa, a okrzyki podkreślające jedność Bośni mają zabarwienie nacjonalistyczne (I.D., 2014). Wskazywali na konieczność w tej sytuacji wzmocnienia decentralizacji kraju. Za tymi słowami stoi idea podzielenia BiH na trzy entitety, w miejsce dwóch funkcjonujących dzisiaj¹⁰. Vera Strojanova pisała

⁹ To aluzja do trzech języków urzędowych w Bośni – chorwackiego, serbskiego i bośniackiego, pomiędzy którymi występują niewielkie różnice i bez problemu można porozumieć się z przedstawicielem każdego z trzech narodów w którymkolwiek z nich. Jednocześnie jednak kraj wydaje wiele pieniędzy na tłumaczenie każdego dokumentu na wszystkie trzy języki. Przeciw temu występuje np. inicjatywa intelektualistów z 2017 roku w sprawie utworzenia wspólnego języka (Bilić, 2017).

¹⁰ Ladislav Hladky w artykule *Dwanaście lat po Dayton – rzeczywistość i iluzje* z kolei proponuje pełną kantonizację Bośni (Hladky, 2018, s. 31).

już w 2008 roku o tej idei, podnoszonej m.in. przy okazji statusu Kosowa (Strojanova, 2008). Potem wróciła ona w 2016 roku w momencie zanegowania przez sąd prawa wyborczego. Protesty dla części chorwackich polityków w Chorwacji nie były więc okazją do wsparcia społecznego sprzeciwu wobec korupcji, nepotyzmu czy oligarchicznej prywatyzacji, ale do wzmocnienia nacjonalistycznej retoryki (Reporteri, 2014). Zwłaszcza, że protesty były wymierzone także w chorwackich polityków w Bośni, najczęściej należących do siostrzanej konserwatywnej Chorwackiej Wspólnoty Demokratycznej BiH (HDZ-BiH). Obawiając się podobnych protestów w pogrążonej w kryzysie Chorwacji ten dyskurs wzmocniła ówczesna kandydatka na prezydenta, Kolinda Grabar-Kitarović (z chorwackiej HDZ) i wybory wygrała. „Inicijativa za bolju i humaniju inkluziju” z siedzibą w Sarajewie w swojej analizie zwracała uwagę właśnie na chęć rozgrywania protestów z perspektywy etnicznej, mimo ich ponadnarodowego charakteru (Kazaz, Papić, Dmitrović, 2015, s. 7). Jest to jednak jedynie pewna przysłowiowa iskierka, ponieważ protesty po kilku tygodniach wygasły, a ich jedynym skutkiem były dymisje kilku polityków. Inną konsekwencją są powracające coraz częściej, choć wciąż niewielkie protesty różnych grup zawodowych (np. nauczycieli na początku maja 2018 r.). Za kontynuatorów tamtego protestu można też uznać kombatantów, którzy walczą o przyznanie lub zwiększenie rent kombatanckich i przez niemal rok okupowali teren wokół siedziby władz Federacji Bośni i Hercegowiny (Kurasińska, 2018, s. 130–143).

Politycy w Serbii byli dużo bardziej powściągliwi w wypowiedziach na temat protestów, choć premier Vučić podkreślił, że protesty nie są formą rozwiązywania sporów w demokratycznym państwie (Klix.ba, 2014). Dla Serbii i Chorwacji protesty z 2014 roku w Bośni i Hercegowinie były więc zagrożeniem dla utrzymywanego *status quo*. W przypadku Serbii w 2017 roku, po wyborach prezydenckich mieliśmy do czynienia z podobnymi protestami o podłożu ekonomicznym, które jednak negowały cały porządek polityczny (Al Jazeera Balkans, 2017).

Reforma policji

Reforma policji w Bośni i Hercegowinie jest jedną z najdłużej trwających reform w kraju, która przebiega znacznie gorzej niż połączenie sił zbrojnych. Jednym z nielicznych znaczących sukcesów w ostatnich kilkunastu latach jest integracja armii. Częściowo wprowadzono wielonarodowe struktury (Donley, Locher III, 2004). Udało się ją poddać profesjionali-

zacji, a oddziały obywateli Bośni służą obecnie w Afganistanie (*Komandant*, 2018). Sztab generalny składa się z równej liczby przedstawicieli wszystkich trzech etnitetów (*Struktura*). Potrzebę wspólnej armii podkreślał m.in. jeden z pierwszych ministrów obrony BiH, wywodzący się z armii Republiki Serbskiej i uczestnik ostatniej wojny Nikola Radovanović (*Nikola Radovanović*, 2004).

Częściową porażką zakończyła się jednak próba połączenia sił policyjnych. Wynika to z oporu przede wszystkim Serbów, którzy przy dużej niezależności Republiki Serbskiej nie chcą ograniczyć jej suwerenności. Po wielu nieudanych próbach udało się ustanowić kilka wspólnych instytucji. Są to Dyrekcja ds. Koordynacji Organów Policyjnych, Instytut Medycyny Sądowej, Agencja Edukacji i Kształcenia Zawodowego, Agencja Wsparcia Policyjnego, Niezależny Komitet ds. Odwołań Obywateli i Komitet Odwoławczy Policjantów (Buljubašić 2016). Instytucje te funkcjonują od 2008 r., ale nie wyczerpują potrzeby pełnego zjednoczenia służb policyjnych BiH. Był to jeden z warunków podpisania Układu o stabilizacji i stowarzyszeniu z Unią Europejską. Mimo, to podpisano go ostatecznie w 2015 roku.

Chorwaci nie negują i nie podważają idei wspólnych sił mundurowych, przede wszystkim popierając aspiracje BiH w dołączeniu do struktur euroatlantyckich. Kluczowe, jak wynika z wypowiedzi chorwackich polityków, jest dla nich zwiększenie autonomii politycznej i kulturalnej (tportal.hr, 2016). Z kolei dla Republiki Serbskiej także pewna niezależność militarna jest ważna w kontekście starań o oderwanie od Bośni i Hercegowiny. Podejmuje ona takie działania jak ogłoszenie, nielegalnego wg Sądu Konstytucyjnego BiH (Al Jazeera, 2015), własnego Dnia Niepodległości, w tym roku obchodzonego po raz drugi. Milorad Dodik, przywódca bośniackich Serbów, swą niezależność podkreślił też w tym roku, kupując ponad 2,5 tys. pistoletów maszynowych dla swojej policji (Borger, 2018). Argumentował to potrzebą walki z islamskim terroryzmem. Formalnie w opinii Ministerstwa Spraw Wewnętrznych nie mógł tego jednak zrobić samodzielnie, a jedynie przez struktury centralne. To więcej broni niż mają austriackie służby mundurowe, co rodzi oczywiście pytanie Boszniaków i Chorwatów o cel zakupu (Danas.hr, 2018). Jest to jeden z wielu przykładów braku możliwości egzekwowania prawa ze strony władz Bośni i Hercegowiny wobec Republiki Serbskiej¹¹. Szczególnie negatywnie w regionie na działania Dodika zareagowała Chorwacja. Także dlatego, że poligon,

¹¹ Pisała o tym D. Gibas-Krzak: „Wobec słabości władzy centralnej, silnym ośrodkiem staje się Republika Serbska” (Gibas-Krzak, 2016, s. 193).

na którym mają się szkolić jednostki specjalne policji Republiki Serbskiej znajduje się zaledwie kilkadziesiąt kilometrów od granicy. Niektóre z mediów chorwackich, np. Index.hr, w tytule zamieścił pytanie – „Czy szykuje się nowa wojna?” (Index.hr, 2018). Serbia znowu zareagowała dużo powściągliwiej, a Aleksander Vučić nie potępił tego pomysłu. Niewątpliwie jednak Dodik zachowuje pewien dystans wobec swojego serbskiego partnera właśnie ze względu na brak jednoznacznego poparcia jego projektów. Obecny prezydent Serbii mimo swoich nacjonalistycznych korzeni zdaje się kontynuować politykę poprzedników i tak, jak Boris Tadić wspiera serbską autonomię, ale chętnie i regularnie spotyka się z władzami w Sarajewie (Hebda, 2018, s. 273). Brak jednej policji utrudnia przede wszystkim walkę z zorganizowaną przestępczością, w tym z terroryzmem, za który w 2016 roku skazano 23 osoby (*Informacija*, 2017, s. 27).

Reforma systemu wyborczego

Nowym problemem wewnętrznym i przyczyną do rozgrywania sporów przez sąsiadów stała się konieczność reformy systemu wyborczego. W 2016 roku Sąd Konstytucyjny (UstavniSud) zakwestionował sposób wyboru przedstawicieli do izby wyższej bośniackiego parlamentu, Izby Narodów (Dom Naroda), opartego na równym przedstawicielstwie z poszczególnych części składowych wszystkich narodów konstytucyjnych. Trybunał nakazał zmianę zasad wyboru, by uczynić je bardziej przejrzystymi i spełnić konstytucyjny obowiązek równości narodów i proporcjonalności (Večernji.ba, 2016). Jednak od grudnia 2016 roku nie było porozumienia polityków bośniackich, a przede wszystkim chorwackich w tej sprawie. Nowy członek Prezydium BiH, Željko Komšić, już w czerwcu 2018 podkreślał, że nie ma możliwości zmian zgodnych z oczekiwaniami Chorwacji (Oslobođenje, 2018). Serbowie byliby skłonni zaakceptować propozycje przedstawiane przez Boszniaków, zakładające wybory powszechne lub scedowanie decyzji na kantony. Chorwaci z kolei blokują reformy, przedstawiając swoje propozycje, zakładające zmianę całego systemu wyborczego i administracyjnego. Opierają się na sformułowaniu z uzasadnienia wyroku, że wszystkie narody konstytucyjne mają równą prawo. Wracają więc do koncepcji podziału kraju na trzy entity, a więc dalszej federalizacji Bośni i Hercegowiny. Mimo, że Trybunał na zmianę dał sześć miesięcy, to najpewniej najbliższe wybory, mające się odbyć w październiku 2018 roku, nie zostaną przeprowadzone wg nowego

prawa. To zaś może skutkować ich nieważnością. Na spotkaniu 9 maja 2018 roku z kanclerz Angelą Merkel członkowie Prezydium Bośni i Hercegowiny usłyszeli, że pogłębianie współpracy z Unią Europejską nie jest możliwe bez przeprowadzenia reformy systemu wyborczego (Sandić-Hadžihasanović, 2018). Taka deklaracja jest bolesna dla Boszniaków i Chorwatów, którym na integracji zależy najbardziej.

Prezydent Chorwacji kilkakrotnie sugerowała, że poparcie Chorwacji dla integracji z UE jest obwarowane pewnymi ustępstwami na rzecz chorwackiej mniejszości (Körbler, 2018). Zdecydowanie w tej kwestii wypowiedział się boszniacki już były członek Prezydium, Bakir Izetbegović. Na trójstronnym spotkaniu z prezydentem Serbii i prezydent Chorwacji podkreślił, że kwestia prawa wyborczego to wewnętrzna sprawa Bośni (Crnjac, 2018). K. Grabar-Kitarović kilkakrotnie stwierdziła z kolei, że jej kraj oczekuje jedynie wypełnienia postanowień z Dayton i zagwarantowania równości wszystkich narodów (w domyśle budowa trzeciego entitetu). Z kolei A. Vučić podkreślił, że układ pokojowy musi być respektowany, ale że jednocześnie Serbia akceptuje i przestrzega niepodzielności Bośni – trzech narodów w dwóch entitetach (Crnjac, 2018).

Perspektywy zmian i rozwoju Bośni i Hercegowiny

Wewnętrzne konflikty w Bośni i Hercegowinie, są wykorzystywane przez jej sąsiadów. Celem władz i polityków Serbii i Chorwacji jest podporządkowanie sąsiada swojej polityce. Należy do nich przede wszystkim zwycięstwo w kolejnych wyborach parlamentarnych czy prezydenckich poprzez odpowiednie zadośćuczynienie nacjonalistycznej retoryce. Szczególnie silnie widoczne jest to w przypadku Chorwacji. Tzw. hercegowińscy Chorwaci mają czynne prawo wyborcze w Chorwacji i w związku z tym wpływ nie tylko na bośniacką, ale i chorwacką politykę. Ich głosy decydują nieraz o koalicji rządowej, ponieważ przysługuje im 6 mandatów. Wybierają także prezydenta, który według koncepcji założyciela państwa, Franjo Tuđmana, miał być „prezydentem wszystkich Chorwatów” (Bujwid-Kurek, 2008, s. 96). Chorwacka emigracja głosuje zaś w zdecydowanej większości na konserwatystów (Fena, 2015). Szczególnie więc, jak widać w przytoczonych wcześniej przykładach, obecna prezydent K. Grabar-Kitarović, stara się wewnętrzne spory w BiH wykorzystać do swoich partykularnych celów. Taka postawa, wynikająca z systemu wyborczego Chorwacji sprawia, że zaangażowanie w wewnętrzne

spory w Bośni jest dla chorwackich polityków opłacalne. Według spisu powszechnego z 2013 roku Chorwatów w BiH mieszka ponad pół miliona (Kristović, 2014). To poważna liczba zważywszy, że w samej Chorwacji mieszka nieco ponad 4 miliony ludzi.

Inny nieco wymiar ma obecny stosunek polityków Serbii i ich zaangażowanie w sprawy wewnętrzne Bośni. Republika Serbska w BiH jest znacznie bardziej jednorodna etnicznie. Fakt ten, oraz brak czynnego i biernego prawa wyborczego w Serbii sprawiają, że zaangażowanie polityków z Serbii w spory wewnętrzne sąsiada przebiega inaczej. Skupiają się oni na retoryce skierowanej do Serbów w ojczyźnie. Politycy nacjonalistyczni tacy jak Vojislav Šešelj otwarcie podważają jednolitość BiH i nawołują do zjednoczenia. Jest to jednak mniejszość. Inni, jak urzędujący prezydent podkreślają chęć pomocy, głównie gospodarczej dla Serbów zamieszkałych w kraju sąsiednim. Stąd np. zaangażowanie w budowę autostrady z Belgradu do Sarajewa¹². Wynika to także z budowy coraz lepszych relacji z Turcją Recepem Erdoganem, który uważa się za protektora muzułmańskiej większości w BiH.

Jednocześnie jednak niepokój może wzbudzać sytuacja po wyborze nowego Prezydium¹³, w którego skład wszedł dotychczasowy przywódca Republiki Serbskiej, Milorad Dodik, serbski nacjonalista. Jedną z jego pierwszych decyzji było odwołanie konsultacji z partiami zasiadającymi w parlamencie, ponieważ w sali, gdzie planowano spotkanie nie znalazła się flaga Republiki Serbskiej (Slobodna Bosna, 2018). Jednocześnie chorwaccy politycy, w tym rząd i prezydent, nie mogą pogodzić się, że przedstawicielem chorwackiego narodu będzie Željko Komšić, umiarkowany polityk, ceniony nie tylko przez Chorwatów, ale także Boszniaków, których głosy zaważyły na jego wyborze (Klix.ba, 2018).

Podsumowanie

Bośnia i Hercegowina jako niestabilne wewnętrznie państwo pod względem politycznym i ekonomicznym jest krajem, w którym istotną rolę odgrywają

¹² Odcinek do granicy serbskiej mógłby powstać najszybciej. Dalszy przebieg budzi jednak spory między Serbami i politykami Boszniackimi.

¹³ Wybory odbyły się w pierwszy weekend października, ale przez ponad dwa tygodnie nie były znane ostateczne wyniki. Zaważyła na tym niewielka różnica między kandydatami społeczności boszniackiej. Šefik Džaferović, kandydat prawicowej SDA pokonał swojego kontrkandydata z lewicowej SDP, Denisa Bećirovicia kilkunastoma tysiącami głosów (Index.ba, 2018).

wpływy sąsiednich państw. Wskazane zostały w tekście próby wpływania jej sytuację i wykorzystywania sporów przez serbskich i chorwackich polityków celem osiągnięcia krótkoterminowej korzyści w polityce wewnętrznej¹⁴. Podsycanie konfliktów lub blokowanie reform powoduje jednak, że BiH pozostanie na kolejne lata państwem, którego sytuacja wewnętrzna będzie destabilizowała Bałkany. Mamy dziś do czynienia z poważnymi sporami pomiędzy Chorwacją i Serbią, a jedną z aren tychże jest Bośnia i Hercegowina (Hebda, 2018, s. 268–278). Obydwa sąsiedzi chcieliby też ewentualne zmiany w konstytucji BiH przeprowadzić przed wejściem jej do UE, najlepiej z korzyścią dla swoich „diaspor”¹⁵. Serbia i Chorwacja starają się też utrzymać jedność Bośni, ponieważ nie są zainteresowane rozpadem kraju i całkowitą destabilizacją regionu. Przekonanie o potrzebie utrzymania jedności Bośni jest też bliskie społeczności międzynarodowej, np. Ladislav Hladky w artykule *Dwanaście lat po Dayton – rzeczywistość i iluzje* proponuje kantonizację kraju i podkreśla, że jest to gwarant spokoju i bezpieczeństwa w regionie (Hladky, 2008, s. 31). Wzrost napięcia i brak koniecznych reform oddala jednak perspektywy członkowskie w UE, a jednocześnie w sytuacji, gdy *status quo* nie wydaje się możliwe do zachowania, może prowadzić do niebezpiecznej radykalizacji społecznej¹⁶. Nowy konflikt, tym razem wokół rezultatu ostatnich wyborów dobitnie pokazuje, że Bośnia i Hercegowina wymaga obserwacji ze strony społeczności międzynarodowej. Stabilna sytuacja w BiH odgrywa istotną rolę w stabilności tej części Europy. Zaangażowanie instytucji UE i na przykład projektu Berlin Plus powinno się jednak koncentrować na zaangażowaniu ekonomicznego, przy nacisku na reformy, ale bez wskazywania jednoznacznej drogi, w związku z niechęcią mieszkańców BiH do ingerencji politycznej ze strony państw wspólnoty euroatlantyckiej.

Bibliografia

A.D., *Nova strategija EU za Balkan: Kandidatura BiH do kraja 2019. godine*, 6.02.2018, „Radio Sarajevo”, <https://www.radiosarajevo.ba/vijesti/bosna-i-hercegovina/>

¹⁴ Na podobny mechanizm wskazuje Piotr Oleksy w przypadku Naddniestrza i Mołdawii w swojej książce *Naddniestrze. Terror tożsamości* (Oleksy, 2018, s. 256–263).

¹⁵ Trudno mówić o emigrantach, czy diasporze w przypadku Serbów i Chorwatów mieszkających w Bośni. Wciąż ich związki polityczne i kulturowe są znacznie silniejsze niż np. Albańczyków w Albanii i Kosowie.

¹⁶ Problemy gospodarcze BiH, dla rozwiązania których kluczowe jest zbliżenie z UE, mogą pogłębiać radykalizm, w tym religijny. Bośnia pojawia się w międzynarodowych raportach policyjnych jako kraj przerzutu broni czy terrorystów (N.N., 2015).

- nova-strategija-eu-za-balkan-kandidatura-bih-do-kraja-2019-godine/290231, 29.03.2018.
- Al Jazeera, *Bosnia anti-government protests spread*, 7.02.2014, „Al Jazeera”, <http://america.aljazeera.com/articles/2014/2/7/bosnia-privatizationprotestspread-toothercities.html>, 19.09.2018.
- Al Jazeera, *Ustavni sud BiH: Dan Republike Srpske je neustavan*, 26.11.2015, „Al Jazeera”, <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/ustavni-sud-bih-dan-republike-srpske-je-neustavan>, 29.04.2018.
- B.A., *Tajna diplomatska ofanziva Iranaca u BiH*, 24.10.2012, <https://vijesti.ba/clanak/112513/tajna-diplomatska-ofanziva-iranaca-u-bih>, 4.03.2018.
- Berger J., *Arms shipment to Bosnian Serbs stokes EU fears*, 13.02.2018, <https://www.theguardian.com/world/2018/feb/13/bosnian-serb-police-arms-purchase-stokes-eu-fears>, 10.04.2018.
- Bieber F. (2006), *Post – War Bosnia. Ethnicity, Inequality and Public Sector Governance*, London.
- Bilić I., *Jedan jezik za četiri zemlje Balkana*, 30.03.2017, <https://www.slobodnaevropa.org/a/sarajevo-deklaracija-zajednicki-jezik-predstavljanje/28399962.html>, 10.11.2018.
- Bujwid-Kurek E. (2008), *Państwa poługosłowiańskie*, Kraków.
- Buljubašić M., *Europeizacija policije u Bosni i Hercegovini*, 02.2016, <http://eu-monitoring.ba/europeizacija-policije-u-bosni-i-hercegovini/>, 3.05.2018.
- Crnjac I., *Izetbegović: Izborni zakon je unutarnje pitanje BiH; Grabar-Kitarović: Ne nametati rješenja, poštovati odluke Ustavnog suda*, 6.03.2018, <https://direktno.hr/eu-i-svijet/dijaspora/izetbegovic-izborni-zakon-je-unutarnje-pitanje-bih-grabar-kitarovic-ne-nametati-rjesenja-postovati-odluke-ustavnog-suda-115342/>, 9.05.2018.
- Čolaković V., *Siva ekonomija čini 25 posto BDP-a BiH*, 30.10.2017, N1, <http://ba.n1info.com/a223736/Vijesti/Vijesti/Siva-ekonomija-cini-25-posto-BDP-a-BiH.html>, 19.03.2018.
- Donley M., Locher III J. R., *Reforma instytucji obronnych Bośni i Hercegowiny*, 2004, NATO, <https://www.nato.int/docu/review/2004/issue4/polish/military.html>, 12.04.2018.
- Fena, *BiH i inostranstvo donijeli pobjedu Kolindi Grabar Kitarović*, 12.01.2015, <http://ba.n1info.com/a19207/Svijet/Regija/Kitarovic-uvjerljivo-pobijedila-u-inostranstvu.html>, 12.04.2018.
- GDP (current US\$). Bosnia and Herzegovina*, 2018, World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=BA>, 03.04.2018.
- Gibas-Krzak D. (2016), *Bośnia i Hercegowina: determinanty dziejów. Pomiędzy Serbami, Chorwatami a supremacją Muzułmanów*, Częstochowa.
- Hebda W. (2018), *Serbsko-chorwackie stosunki polityczne na przełomie XX i XXI wieku*, Warszawa.

- Hladky L. (2008), *Dwanaście lat po Dayton – rzeczywistość i iluzje*, w: *Europejski protektorat? Bośnia i Hercegowina w perspektywie środkowoeuropejskiej*, pod red. M. Gniazdowskiego, Warszawa.
- I.D. (2014), *Oni što pale po Mostaru podsjećaju na četnike u agresiji na Hrvatsku*, <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/oni-sto-pale-po-mostaru-neodoljivo-podsjećaju-na-cetnike-u-agresiji-na-hrvatsku---322729.html>, 20.06.2018.
- Index.ba, *CIK objavio nove rezultate za Predsjedništvo BiH*, 22.10.2018, <https://www.index.ba/cik-objavio-nove-rezultate-za-predsjednistvo-bih/>, 12.12.2018.
- Informacija o stanju sigurnosti u Bosni i Hercegovini u 2016. godini*, 2017, <http://www.msb.gov.ba/PDF/info2017.pdf>, 20.09.2018.
- Jagiełło-Szostak A. (2013), *Idea narodu politycznego kontra etnonacjonalizmy*, Wrocław.
- Jawoszek A. (2014), *Boszniacy. Literackie narracje tożsamościowe po 1992 roku*, Poznań.
- Kazaz E., Papić Ž., Dmitrović T. (2015), *Protesti u BiH – čemu vodi vlast „gušenjem” zahtjeva i energije građana?*, http://www.ibhi.ba/Documents/Publikacije/2014/KRIZA_2014_2015_Protesti_u_BiH.pdf, 12.09.2018.
- Klix.ba, *Vučić o nemirima u BiH*, 9.02.2014, Klix.ba, <https://www.klix.ba/vijesti/regija/vucic-o-nemirima-u-bih-nasilje-ne-vodi-nicemu-nesuglasice-rjesavati-na-izborima/140209066>, 14.04.2018.
- Klix.ba, *Plenković o saradnji s Komšićem: Problem je što su birali Bošnjaci, a ne Hrvati*, 31.12.2018, <https://www.klix.ba/vijesti/regija/plenkovic-o-saradnji-s-komsicem-problem-je-sto-su-birali-bosnjaci-a-ne-hrvati/181231011>, 31.12.2018.
- Kocijancic M., Smerilli A., *Strategia dla Bałkanów Zachodnich: UE przedstawi nowe inicjatywy przewodnie oraz środki wsparcia dla ukierunkowanego na reformy regionu*, 6.02.2018, Europa.eu, europa.eu/press-release_IP-18-561_pl, 06.02.2018.
- Komandant 4. pješađijske brigade OS BiH izvršio obilazak jedinice koja se nalazi u misiji “Odlučna podrška” u IR Afganistan*, 20.04.2018, Ministarstvo odbrane BiH, http://www.mod.gov.ba/OS_BIH/Aktivnosti/mirovne_misije/?id=62794, 24.04.2018.
- Körbler J. (18.01.2018), *Može li Bosna i Hercegovina opstati bez izmjene izbornog zakona?*, <https://www.jutarnji.hr/komentari/moze-li-bosna-i-hercegovina-opstati-bez-izmjene-izbornog-zakona/6943980/>, 12.09.2018.
- Kristović I. (10.01.2014), *Neslužbeni rezultati popisa: U BiH živi 553 tisuće Hrvata!*, <https://www.vecernji.hr/vijesti/neslužbeni-rezultati-popisa-u-bih-ima-553-tisuće-hrvata-914468>, 12.04.2018.
- Kucharski M., *Brzuchem za chlebem*, 22.01.2018, „Tygodnik Powszechny”, <https://www.tygodnikpowszechny.pl/brzuchem-za-chlebem-151673>, 3.04.2018.
- Kurasínska L. (2018), *Veterans of the Bosnian War struggle for their rights*, „New Eastern Europe”, no. 3–4.

- Lovrenović I. (2010), *Dwadesetjedna teza*, [w:] *Bosna i Hercegovina. Budućnost nezavršenog rata*, I. Lovrenović, M. Jergović, Zagreb.
- N.N. (30.11.2015), *Municija i oružje kojim su izvedeni napadi u Parizu kupljeni u Srbiji i BiH: Kalašnjikov 100 evra*, „Nezavisne novosti” <https://www.nezavisne.com/novosti/bih/Municija-i-oruzje-kojim-su-izvedeni-napadi-u-Parizu-kupljeni-u-BiH-Kalasnjkov-100-evra/339515>, 23.04.2018.
- Ne jenjavaju protesti u Srbiji*, 13.04.2017, „Al Jazeera”, <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/ne-jenjavaju-protesti-u-srbiji>, 23.04.2018.
- Net.hr, *BalkanustrahuzbognaoružavanjaRepublikeSrpske. ŠtoćeDodiku2,500kamada automatskog oružja*, 13.02.2018, Net.hr, <https://net.hr/danas/svijet/balkan-u-strahu-zbog-naoružavanja-republike-srpske-sto-ce-dodiku-2-500-komada-automatskog-oružja/>, 12.04.2018.
- Nikola Radovanović: *Minister Obrony Bośni i Hercegowiny* (2004), https://www.nato.int/docu/review/2004/issue4/polish/interview_c.html, 29.04.2018.
- Pervanic K., *Bosnia-Herzegovina: protests, problems and solutions*, 01.04.2014, Open Democracy, <https://www.opendemocracy.net/can-europe-make-it/kemal-pervanic/bosniaherzegovina-protests-problems-and-solutions>, 16.03.2018.
- Rawski T., *Bośnia chce równości*, 11.02.2014, http://krytykapolityczna.pl/swiat/bosnia-chce-rownosci/?fb_comment_id=562212880561320_30786597, 10.09.2018.
- Sandić-Hadžihasanović G. (9.05.2018), *Predsjedništvo BiH na 'lekciji' kod Merkel*, „Slobodna Europa”, <https://www.slobodnaeuropa.org/a/merkel-bh-predsjednistvo/29217171.html>, 12.11.2018.
- Slobodna Bosna, 11.12.2018, *Ponovo haos: Dodik otkazao konsultacije zbog zastave RS!*, https://www.slobodna-bosna.ba/vijest/99866/ponovo_pravi_haos_dodik_otkazao_konsultacije_zbog_zastave_rs.html, 10.01.2018.
- Strojanova V. (2008), *Problem bośniacki a szerzej rozumiane bezpieczeństwo. Strony i reprezentacja interesów w Bośni i Hercegowinie*, w: *Europejski protektorat? Bośnia i Hercegowina w perspektywie środkowoeuropejskiej*, pod red. M. Gniazdowskiego, Warszawa.
- Šagolj Z., *Nakon šest godina ponovno oživjela trilateral BiH - Hrvatska - Srbija: evo o čemu su u Mostaru razgovarali Kolinda, Vučić i Izetbegović*, 06.03.2018, „Slobodna Dalmacija”, <https://www.slobodnadalmacija.hr/novosti/bih/clanak/id/534694/nakon-sest-godina-ponovno-ozivjela-trilateral-bih-hrvatska-srbija-evo-o-cemu-su-u-mostaru-razgovarali-kolinda-vucic-i-izetbegovic>, 3.04.2018.
- Szpała M., *Bośniackie przedwiośnie*, 12.02.2014, OSW, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-02-12/bosniackie-przedwiosnie>, 1.05.2018.
- T.J., *Bosnia. The problem that won't go away*, 28.03.2011, „The Economist”, <https://www.economist.com/blogs/easternapproaches/2011/03/bosnia>, 13.03.2018.
- Tomaš R. (2010), *Kriza i siva ekonomija u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo.
- tportal.hr/Hina, *Reiner: Hrvati u BiH moraju imati nacionalnu i kulturnu autonomiju*, 14.04.2016, <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/reiner-hrvati-u-bih-moraju-imati-nacionalnu-i-kulturnu-autonomiju-20160414>, 29.09.2018.

Ustav Republike Bosne i Hercegovine, 14.12.1995, www.legislationline.org/documents/id/8787, 12.03.2018.

Večernji.ba, 28.12.2016, *Vlast proistječe iz naroda i pripada narodu, a Ustav BiH kao narod je označio konstitutivne narode...*, <https://www.vecernji.ba/vijesti/vlast-proistjece-iz-naroda-i-pripada-narodu-a-ustav-bih-kao-narod-je-oznacio-konstitutivne-narode-1138524>, 12.03.2018.

Vijesti HRT, *BiH: Programirani kaos ili spontana reakcija?!*, 8.02.2014, HRT, <http://vijesti.hrt.hr/234645/reporteri-hrt-a-u-tuzli-i-sarajevu>, 13.04.2018.

Zajednicki stab OS BiH, (2018), Ministarstvo obrane, http://www.mod.gov.ba/OS_BIH/struktura/Zajednicki_stab_OS_BiH/Archive.aspx?template_id=144&pageIndex=1, 29.09.2018.

Neighborly scuffles? Selected conflicts in Bosnia and Herzegovina in 2014-2018 and the situation in the Western Balkans region

Summary

The aim of the article is to show the relationship between internal conflicts and crises in Bosnia and Herzegovina and relations with neighboring countries. Bosnia after the Dayton agreement is a federation. From the beginning it's a space of conflict between Serbs and Croats having their own countries and the largest ethnic group of Bosznjaks. All internal conflicts are used by neighbors. The starting date of indicated for the analys is the explosion of the so-called Bosnian Spring, a series of protests. The 2018 is the growing of a crisis of the electoral system. These events will serve as ones of the examples to show the scale of the impact of the internal situation in Bosnia for the tensions in the region.

Key words: Bosnia and Herzegovina, Dayton, Western Balkans, Bosnian Spring

Nota o autorze

Michał Kucharski [mk26059@amu.edu.pl] – filolog kroatysta i absolwent stosunków międzynarodowych UAM. Swoje zainteresowania badawcze koncentruje na współczesnej literaturze i sztuce chorwackiej oraz bośniackiej, tożsamości, przestrzeni kulturowej, społecznej i politycznej miast oraz stosunkach między narodami i państwami Półwyspu Bałkańskiego i zagadnieniach z zakresu nauk politycznych. Doktorant na Wydziale Filologii Polskiej i Klasycznej.